

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента,
проректора з навчально-методичної роботи
Університету Григорія Сковороди в Переяславі
Носаченка Володимира Миколайовича
на дисертаційну роботу Миронюка Станіслава Васильовича
«Географічні особливості формування інтелектуального потенціалу громад
Чернівецької області»,
представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія**

**Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок із планами і
напрямами науково-дослідних робіт наукових установ і організацій.**

Дисертаційна робота Миронюка Станіслава Васильовича присвячена актуальній для сучасної суспільної географії та регіонального розвитку проблематиці – виявленню географічних особливостей формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Чернівецької області. Обрана тема є своєчасною, оскільки в умовах формування економіки знань, цифрової трансформації, децентралізації, воєнних викликів і потреби післявоєнного відновлення саме інтелектуальний потенціал населення дедалі більшою мірою визначає конкурентоспроможність територій, спроможність громад до саморозвитку та ефективність використання людського капіталу.

Особливої ваги дослідження набуває для Чернівецької області, яка характеризується прикордонним положенням, поліетнічністю, поєднанням гірських, передгірських і рівнинних територій, різними типами розселення населення та помітними внутрішньорегіональними соціально-економічними відмінностями. За таких умов доступність якісної освіти, культурних, наукових, інноваційних і цифрових ресурсів має чітко виражену просторову диференціацію, що безпосередньо впливає на відтворення інтелектуального потенціалу громад.

Важливим є те, що автор розглядає інтелектуальний потенціал не лише як сукупність знань, умінь і компетентностей населення, а як просторово організоване суспільно-географічне явище, формування якого залежить від демографічних, освітніх, соціально-культурних, інституційних, транспортно-географічних та економічних чинників. Такий підхід відповідає сучасним потребам територіального планування, управління розвитком громад, оптимізації освітньої мережі та формування регіональної політики, орієнтованої на збереження і примноження людського капіталу.

Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової тематики кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, зокрема кафедральної науково-дослідної теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (№ державної реєстрації 0121U100332).

Це засвідчує його органічний зв'язок із науковими напрямками установи та практичними завданнями регіонального розвитку.

Отже, тема дисертації є актуальною, науково значущою та має виразну практичну спрямованість, а її результати можуть бути використані органами державної влади, місцевого самоврядування, закладами освіти, науковими установами й іншими суб'єктами регіонального розвитку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність.

Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки й рекомендації є належним чином обґрунтованими та базуються на поєднанні сучасних теоретико-методологічних підходів суспільної географії, регіоналістики, просторового планування, географії освіти, соціальної інфраструктури та досліджень людського капіталу. Автором чітко визначено мету дослідження, яка полягає у виявленні та науковому обґрунтуванні географічних особливостей формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Чернівецької області, а також у розробленні рекомендацій щодо підвищення ефективності управління інтелектуальними ресурсами в системі регіонального розвитку.

Поставлені завдання логічно впливають із мети роботи й охоплюють увесь цикл наукового аналізу – від узагальнення теоретико-методологічних підходів і уточнення змісту поняття «інтелектуальний потенціал територіальної громади» до розроблення методики оцінювання, аналізу просторово-територіальних відмінностей, типізації громад, виявлення проблем і формулювання практичних рекомендацій. Така послідовність свідчить про цілісність авторського задуму та методичну завершеність дослідження.

Методологічну основу роботи становлять геопросторовий, історико-географічний і системно-структурний підходи, що дало змогу комплексно розглянути інтелектуальний потенціал як багатокomпонентне й просторово диференційоване явище. У дисертації використано широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів, а саме аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняльно-географічний, історико-географічний, картографічний, геоінформаційний, статистичний методи, методи типізації, класифікації та ранжування. Використання QGIS, CorelDraw, Microsoft Excel та інших інструментів обробки даних забезпечило належний рівень візуалізації та аналітичної інтерпретації результатів.

Достовірність одержаних результатів забезпечується репрезентативною інформаційною базою, до якої належать матеріали Головного управління статистики у Чернівецькій області, документи Чернівецької обласної військової адміністрації, паспорти територіальних громад, відкриті дані OpenStreetMap, Єдиний державний веб-портал відкритих даних, літературні джерела, інтернет-ресурси, результати аналізу освітніх, культурних, науково-інноваційних та соціально-економічних показників.

Суттєвою перевагою дисертації є використання системи індикаторів, що характеризують освітньо-культурну складову інтелектуального потенціалу, а саме мережу закладів культури, мережу закладів загальної середньої освіти, результати ЗНО та НМТ, участь учнів у III етапі предметних олімпіад та II етапі конкурсу-захисту учнів-членів МАН України, частку респондентів із вищою освітою тощо. Застосування рангового методу дало змогу зіставити різномірні показники та сформувати інтегральну оцінку рівня інтелектуального потенціалу громад області.

Загалом наукові положення, висновки й рекомендації дисертації є аргументованими, логічно пов'язаними з поставленими завданнями, підтверджені достатнім фактичним матеріалом і мають належний рівень достовірності.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у поглибленні суспільно-географічних засад дослідження інтелектуального потенціалу територіальних громад та у розробленні підходів до його комплексної просторової оцінки на матеріалах Чернівецької області.

У дисертації вперше обґрунтовано географічний підхід до вивчення інтелектуального потенціалу територіальних громад Чернівецької області як просторово диференційованої системи, що формується під впливом сукупності взаємопов'язаних чинників. Це дає можливість розглядати інтелектуальні ресурси населення не абстрактно, а в конкретному територіальному, поселенському, інфраструктурному та інституційному контексті.

Важливим науковим результатом є здійснена автором просторова типізація територіальних громад Чернівецької області за рівнем розвитку інтелектуального потенціалу. У роботі виявлено громади з вищими, середніми та нижчими позиціями в інтегральному рейтингу, що дозволило простежити центр-периферійні відмінності й визначити території, які потребують пріоритетної підтримки у сфері освіти, культури, інновацій та цифровізації.

Суттєвим здобутком є уточнення змісту категорії «інтелектуальний потенціал територіальної громади» в географічному, економічному та педагогічному вимірах. Автор переконливо доводить, що цей потенціал формується не лише завдяки індивідуальним освітнім характеристикам населення, а й через функціонування освітньої, культурної, наукової, інноваційної й цифрової інфраструктури, які мають конкретну просторову локалізацію та різний рівень доступності.

Удосконалено методичний підхід до оцінювання інтелектуального потенціалу громад на основі поєднання статистичних показників, даних паспортів громад, результатів освітніх вимірювань і геоінформаційних даних. Такий підхід забезпечує порівнюваність результатів між громадами, дає змогу виявляти сильні та слабкі сторони їхнього розвитку та формувати адресні управлінські рішення.

Подальшого розвитку набули уявлення про роль міграційних процесів, маятникової мобільності, транскордонних зв'язків, транспортної доступності,

периферійності та воєнних викликів у формуванні й відтворенні інтелектуального потенціалу громад Чернівецької області. Наукова новизна роботи є достатньо переконливою та відповідає рівню дисертаційного дослідження на здобуття ступеня доктора філософії.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Дисертаційна робота має чітку структуру, логічну послідовність викладу матеріалу та відповідає вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 Географія. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Зміст розділів відповідає поставленій меті та завданням дослідження.

Текст дисертації написано науковим стилем, із дотриманням логіки, послідовності й аргументованості. Основні поняття, підходи, методичні положення та результати викладено в доступній для фахівців формі. Автор коректно використовує суспільно-географічну термінологію, поєднуючи її з поняттями економіки знань, людського капіталу, освітньої інфраструктури, інноваційного розвитку та просторового планування.

Робота містить достатню кількість картографічних матеріалів, таблиць, схем, діаграм і графіків, що підсилює аналітичну цінність дослідження та забезпечує наочність представлених результатів. Особливо важливим є використання картосхем, які відображають просторовий розподіл окремих показників інтелектуального потенціалу та його інтегральну диференціацію в межах Чернівецької області.

Усі запозичення супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. Ознак порушення принципів академічної доброчесності під час ознайомлення з текстом дисертації не виявлено. Дисертація є самостійною науковою працею здобувача, у якій відображено його власні наукові результати.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Теоретичне значення дисертації полягає в поглибленні суспільно-географічного розуміння інтелектуального потенціалу територіальних громад як просторово організованого соціально-економічного явища. Автор уточнює зміст і структуру цієї категорії, обґрунтовує її зв'язок із територіальними відмінностями розселення, рівнем урбанізації, транспортною доступністю, периферійністю, освітньою мережею, інституційним середовищем та іншими чинниками регіонального розвитку.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання її результатів органами місцевого самоврядування, районними радами, Чернівецькою обласною військовою адміністрацією, Чернівецькою обласною радою, закладами освіти та іншими інституціями під час розроблення стратегій розвитку територіальних громад, програм соціально-економічного розвитку,

заходів щодо оптимізації освітньої мережі, підтримки молоді, зменшення міграційного відтоку та підвищення якості людського капіталу.

Особливої уваги заслуговує те, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані для формування адресної політики щодо громад з різним рівнем інтелектуального потенціалу. Для міських і функціонально розвинених громад доцільними є заходи щодо підтримки інноваційної активності, науково-освітніх центрів, молодіжного підприємництва та цифрової трансформації. Для сільських, гірських і периферійних громад важливими є механізми підвищення доступності освітніх і культурних послуг, підтримка педагогічних кадрів, розвиток дистанційних освітніх можливостей і створення локальних центрів компетенцій.

Результати дослідження вже мають практичне впровадження, про що засвідчують представлені в роботі довідки про впровадження. Вони використані Чернівецькою обласною радою при розробці Стратегії розвитку Чернівецької області на період до 2027 року, Програми економічного і соціального розвитку Чернівецької області на 2025 рік, а також при розробці заходів, щодо вдосконалення просторової організації мережі закладів освіти різних ступенів та видів (довідка №01-12/23-256 від 26 лютого 2026 року). Результати досліджень використовуються у навчальному процесі на географічному факультеті Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка №16/19-759-26 від 19.02.2026). Також результати дисертаційного дослідження використані у науковому звіті кафедри географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка №16/19-762-26 від 19.02.2026). Це підтверджує прикладний характер і суспільну затребуваність одержаних результатів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертаційна робота характеризується цілісністю, логічною завершеністю та послідовністю викладу матеріалу. У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методологічну та інформаційну базу, сформульовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення результатів.

У першому розділі розкрито теоретико-методичні аспекти дослідження інтелектуального потенціалу регіону. Автор проаналізував підходи до тлумачення інтелектуального потенціалу в працях українських і зарубіжних учених, обґрунтував його суспільно-географічний зміст та запропонував методику дослідження інтелектуального потенціалу регіону.

Другий розділ присвячено характеристиці чинників формування інтелектуального потенціалу населення територіальних громад Чернівецької області. У ньому проаналізовано природно-географічні, соціально-демографічні, освітні, соціально-економічні, транспортно-географічні, міграційні та інші чинники, що впливають на розвиток інтелектуальних ресурсів. Окремо визначено

місце Чернівецької області за рівнем інтелектуального потенціалу серед регіонів України.

У третьому розділі здійснено комплексний аналіз рівня інтелектуального потенціалу територіальних громад Чернівецької області. Розглянуто соціально-культурний потенціал, освітній потенціал, зокрема дошкільний, загальноосвітній, позашкільний, вищий і фаховий складники, а також науково-інноваційний потенціал. Важливо, що автор здійснив оцінку сформованості навичок і компетентностей населення територіальних громад, що дозволило вийти за межі суто інфраструктурного аналізу та врахувати якісні характеристики людського капіталу.

Четвертий розділ має виразну прикладну спрямованість. У ньому проведено типізацію громад за рівнем розвитку інтелектуального потенціалу, визначено основні проблеми його формування в умовах війни, обґрунтовано стратегічні напрями модернізації інтелектуального потенціалу в умовах післявоєнної відбудови. Особливо актуальними є положення щодо освітньо-інноваційної модернізації, цифрової трансформації, впровадження технологій штучного інтелекту та підтримки молоді й висококваліфікованих кадрів.

Висновки дисертації відповідають поставленим завданням, узагальнюють основні результати дослідження та мають як теоретичний, так і практичний характер. Загалом дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому вирішено важливе наукове завдання – розкрито географічні особливості формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Чернівецької області та запропоновано шляхи його підвищення.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені в наукових публікаціях здобувача. За темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, серед яких 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 стаття, що додатково відображає результати дисертаційного дослідження, а також 6 тез апробаційного характеру в матеріалах наукових конференцій і семінару.

Публікації здобувача охоплюють ключові напрями дисертаційної роботи, а саме теоретичне осмислення інтелектуального потенціалу як суспільно-географічної категорії, аналіз територіальних відмінностей інтелектуального потенціалу на прикладі ЗНО та НМТ, дослідження інтелектуального потенціалу територіальних громад Вижницького району Чернівецької області, особливості формування інтелектуального потенціалу учнів, вплив дистанційного навчання, а також територіальні аспекти розвитку освітнього комплексу в умовах децентралізації.

Результати дослідження апробовано на шести наукових заходах, зокрема на міжнародних і всеукраїнських конференціях у Чернівцях, Львові, Тернополі та

Стокгольмі. Це підтверджує належний рівень апробації основних результатів роботи в науковому середовищі.

Зміст опублікованих праць відповідає темі дисертації та достатньо повно відображає основні положення, висновки й рекомендації, винесені на захист. Із публікацій, виконаних у співавторстві, використано лише ті положення, які належать здобувачеві особисто.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

Відзначаючи вагомість наукових результатів дисертаційного дослідження Миронюка С.В., необхідно звернути увагу на окремі дискусійні положення та побажання, які можуть бути враховані у подальших наукових дослідженнях:

1. У дисертаційній роботі недостатньо чітко розмежовано поняття «інтелектуальний потенціал», «освітній потенціал» та «людський капітал», які в сучасному науковому дискурсі мають різне змістове наповнення та функціональне призначення. Трактуювання автором інтелектуального потенціалу територіальної громади має переважно узагальнений характер і потребує більшої конкретизації з урахуванням суспільно-географічного підходу. Доцільно було б чіткіше акцентувати увагу на просторових аспектах формування інтелектуального потенціалу, його географічній диференціації, особливостях концентрації освітніх, наукових та інноваційних ресурсів, а також їхньому зв'язку з системою розселення, транспортною доступністю та регіональними диспропорціями розвитку. У низці положень інтелектуальний потенціал фактично зближується або отожднюється з людським капіталом чи освітнім потенціалом, що певною мірою звужує його зміст. Водночас суспільно-географічний підхід передбачає розгляд інтелектуального потенціалу як комплексної територіальної системи, що охоплює освітню, науково-інноваційну, інформаційно-комунікаційну та соціокультурну складові, тому уточнення цих аспектів могло б підсилити концептуальну чіткість дослідження.

2. У дослідженні недостатньо уваги приділено аналізу впливу сучасних воєнних викликів на трансформацію інтелектуального потенціалу регіону, хоча саме ці процеси суттєво змінюють соціально-економічний розвиток територіальних громад України. Зокрема, потребували б більш ґрунтовного висвітлення питання внутрішньої та зовнішньої міграції населення, релокації освітніх і наукових установ, зміни структури зайнятості населення, а також адаптації територіальних громад до нових соціально-економічних умов функціонування. Дискусійним залишається також питання впливу воєнних ризиків на доступність освітніх і культурних послуг, збереження кадрового потенціалу, трансформацію ринку праці та посилення цифровізації освітнього середовища. Більш детальний аналіз зазначених процесів дозволив би поглибити

дослідження сучасних тенденцій формування інтелектуального потенціалу територіальних громад Чернівецької області та підвищити практичну значущість роботи в умовах сучасних суспільних трансформацій.

3. У дисертації ґрунтовно проаналізовано освітній та науково-інноваційний складники інтелектуального потенціалу територіальних громад, однак недостатньо уваги приділено ролі неформальної освіти, громадянських ініціатив, креативних індустрій та цифрових спільнот у формуванні сучасного інтелектуального середовища. У сучасних умовах розвитку економіки знань саме ці складові дедалі більше впливають на розвиток інноваційної культури, соціальної активності населення та інтелектуального потенціалу громад. Зокрема, потребував би глибшого аналізу вплив діяльності громадських організацій, молодіжних центрів, платформ неформальної освіти, ІТ-спільнот, стартап-середовищ і цифрового підприємництва на розвиток територій. Дискусійним також залишається питання оцінювання внеску неформального сектору освіти та локальних інноваційних екосистем у формування інтелектуального потенціалу громад. Більш ґрунтовне врахування цих чинників дозволило б комплексніше розкрити сучасні тенденції розвитку територіальних громад Чернівецької області.

4. Певну дискусію викликає типізація територіальних громад лише за трьома рівнями сформованості інтелектуального потенціалу (високий, середній, низький), про що зазначено в анотації дисертаційної роботи (с. 5). Така класифікація дещо спрощує складні внутрішньорегіональні відмінності та не повною мірою відображає специфіку окремих типів громад. Проте, у підрозділі 4.1. Типізація громад за рівнем розвитку інтелектуального потенціалу, зокрема на рис. 4.1. Інтегральний рейтинг інтелектуального потенціалу ТГ області, у ході ранжування територіальних громад автором виділено уже п'ять таких груп (низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий).

5. У дисертаційній роботі використані нормативно-правові джерела, однак окремі законодавчі документи є застарілими або частково втратили актуальність у зв'язку зі змінами законодавства, реформою децентралізації та сучасними трансформаційними процесами освіти України (наприклад, позиції списку використаних джерел №1, №2, №5, №7 тощо). У зв'язку з цим доцільно було б ширше використати чинні нормативно-правові акти, сучасні державні та регіональні стратегії розвитку, що дозволило б підвищити актуальність і практичну значущість дослідження.

Позитивно оцінюючи наукову новизну та практичне значення роботи, варто зазначити, що окремі положення дисертації мають дискусійний характер і можуть стати підґрунтям для подальших наукових досліджень проблем формування інтелектуального потенціалу територіальних громад в умовах сучасних трансформаційних процесів.

Дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача дає підстави стверджувати, що дослідження виконане з дотриманням принципів академічної доброчесності, визначених законодавством України у сфері освіти.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Миронюка Станіслава Васильовича «Географічні особливості формування інтелектуального потенціалу громад Чернівецької області» є самостійним, завершеним і актуальним науковим дослідженням, у якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають істотне значення для розвитку суспільної географії, регіоналістики, просторового планування та практики управління територіальними громадами.

У роботі розкрито теоретико-методологічні засади дослідження інтелектуального потенціалу територіальних громад, визначено чинники його формування, розроблено методичний підхід до оцінювання рівня інтелектуального потенціалу, проаналізовано просторово-територіальні відмінності, здійснено типізацію громад Чернівецької області, виявлено основні ризики та обґрунтовано напрями підвищення інтелектуального потенціалу в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Зміст і структура дисертації повністю відповідають «Вимогам до оформлення дисертації» затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. (зі змінами, внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019 р.) та відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.).

Автор дисертаційної роботи Миронюк Станіслав Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 10 – Природничі науки за спеціальністю 106 – Географія.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
проректор з навчально-методичної роботи
Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Володимир НОСАЧЕНКО

ПІДПИС *В. Носаченко*
Засвідчую:
Нач. ВК *І.С. Носаченко*